

DR. SCHÄFER ISTVÁN

A HÁBORÚ HATÁSA A FIATALKORÚAK
KRIMINALITÁSÁRA (1946)*(The influence of the war on juvenile delinquency)*

– Részletek –

Az alig másfél esztendeje befejeződött borzalmas világháború nemcsak a földön, levegőben és tengeren játszódott le, de a lelkekben is színpadra talált. Ha fergetegének elültével veszteségeinket számbavesszük, nemcsak a halottak százezeiben, a vízbe omlott hidakban, vagy a lakóházak üszkös romjaiban, hanem erkölcsi javainkban is, sőt talán elsősorban ezekben érezhetjük a háború pusztító hatását. Egyik legbecsesebb erkölcsi értékünk a kriminalitástól intakt gyermekek és fiatalkorúak kategóriája, és ha a háború vagy a háborúval kapcsolatos események hatása e vonatkozásban is kedvezőtlen eredményekre vezetett, az ilyen kriminálaetiológiai észleletek – annak érdekében, hogy a jövő bűnözőinek kibontakozását már a jelenben lehetőleg meggátoljuk, – a kriminálpolitikával szemben újjáépítési követelményt támasztanak.

A kriminálaetiológiai tapasztalatok ezidőszerint még úgy mutatják, hogy a kriminalitást, és ennek körében is különösen a gyermekek és fiatalkorúak züllését és bűnözését legtöbbször nem egyvalamilyen ok kizárólagos ingerenciája hozza létre. A kriminalitás komplex jelenségnek tűnik és bonyolult konstellációjában kauzáliter aligha vezethető még vissza egyetlen vagy kevés tényezőre. Az emberi szervezetben rejlő, valamint a természeti és társadalmi környezetben gyökerező tényezők szövevényes sokasága majd' mindig kombináltan látszik hatni. Ezért csaknem egyszerre mozgásban lévő ezernyi szál közül, amelyek az embert a cselekvéseikor a szervezetéhez vagy környezetéhez fűzi és szabad akaratában motiválja vagy esetleg determinálja, rendkívül nehéz vagy leggyakrabban éppen lehetetlen határozottan kiválasztani, hogy az erkölcsi vagy jogi normában ütköző cselekvést kizárólagosan melyik idézte elő (hasonlóan J. Michael és M. J. Adler: *Crime, Law and Social Science*, 1933, valamint W. C. Reckless: *Criminal Behavior*, 1940). A kriminológia kutatási módszerei és vizsgálati eszközei azonban, fejlettségük mai fokán is, ahhoz mindenesetre elegendők, hogy a züllés és bűnözés oly' bőséges forrásai, a kriminalitás kialakulásában kölcsönható okok közül arra mutassanak rá, amelyek bizonyos időben vagy bizonyos körülmények között a kriminalitásnak bizonyos fajtát vagy fokát, ha talán nem is egyedül és kizárólagosan, de nyilvánvalóan túlnyomó erejű hatással és döntő súllyal alakította ki (hasonlóan E. H. Sutherland: *Principles of Criminology*, 1939). Ilyen fenntartásokat tartalmazó kriminálaetiológiai észleletekkel ugyan, de bizonyossággal alakulhatott ki a kriminológiának az a megállapítása, hogy a háború valóban kriminogén jelentőségű, és pedig nemcsak annyiban, amennyiben sajátos háborús bűncselekményeket (mint például: hűtlenség, hadviselés érdekei ellen

elkövetett bűncselekmények, vagy legújabbban légtalmi deliktumok stb.) produkál vagy hat ezekre szaporítólag, hanem annyiban is, hogy a békeidőkben szokásosan előforduló bűncselekmények elkövetési arányszámára és súlyosságára élénk befolyást gyakorol. (...)

(...) A kriminalitástól ment gyermekekhez és fiatalokhoz fűződő erkölcsi és nemzeti értéket az 1938/1945. évi világháború hazánkban sem kímélte meg. A budapesti fiatalok bírósága elé került ügyek száma (a Büntetőtörvényszék, mint a fiatalok bíróságának az igazságügyminiszterhez terjesztett évi jelentései szerint)

1940. évben	5512
1941. évben	6513
1942. évben	6303
1943. évben	7010 és
1944. évben	4004

volt, ami kétségkívül a fiatalok kriminalitásának a háború alatti emelkedését jelzi. Ez a szaporulat, úgy tűnik, ahhoz igazodott, hogy Magyarország milyen erővel és mikor fokozta háborús részvételét. A háború kezdetekor, 1939. évben 5636 ügy szerepelt a budapesti fiatalok bírósága előtt, – ehhez viszonyítva az 1940. évi arányszám nem jelent változást. 1941. évre már közel 19%-os emelkedés látható, amely azonban a következő évben hozzávetőlegesen változatlan maradt. 1943. évre viszont ismét közel 12%-os a növekedés. Az 1944. évre közölt szám – mert a harci cselekmények ekkor már hazánk területéhez közeledtek, illetve később ott is zajlottak le, és ennek következtében a budapesti fiatalok bírósága előbb mind rendszertelenebbül dolgozhatott, majd működését be is szüntette, – nem igazít el. Figyelembe véve, hogy a budapesti fiatalok bírósága

1935. évben	4882
1936. évben	5640
1937. évben	6420
1938. évben	6407 és
1939. évben	5636

ügyben járt el, ilyen alapon annyi állapítható meg, hogy a háborút megelőző öt esztendő (1935.-1939.) átlagával (5797 ügy) szemben a háború alatti legmagasabbnak kimutatott, 1943. évi kriminalitás közel 21%-os szaporulatot jelent.

Az idézett bírósági jelentésekben található részletek vizsgálata arra utal, hogy a fiatalok kriminalitásának az 1940. évvel szemben 1941. évben észlelt 19%-os emelkedéséből 4% az 1942. évvel szemben 1943. évben mutatkozó 12%-os növekedésből pedig 6% a légtalommal kapcsolatos deliktumokat teszi ki. Évenként emelkedő tendenciával csekély számban jelentkeztek a tiltott határátlépés és a tiltott egyenruhaviselés cselekményei. A politikai jellegűeknek deklarált bűncselekmények (mint például az államfelforgatás, kormányzó-sértés, nemzetgyalázás, izgatás, stb.) száma a háború során alig változott, – még leginkább

az izgatásoké, amennyiben 1941. évben egy, 1942. évben kettő és 1943. évben öt ilyen eset adódott. A közveszélyes munkakerülés, züllés veszélye, koldulás és intézeti szökés, mint nagyjából azonos színezetű cselekmények, nem szenvedtek számukban lényeges változást. Hasonlóan az élet és a testi épség ellen elkövetett bűncselekmények, valamint a csalások előfordulásai is. A most forrásként használt bírósági jelentések azonban úgy mutatják, hogy a lopások száma közel a kétszeresére növekedett (1939. évben 1200, 1943. évben 2311 eset), ugyanígy a sikkasztásoké, majdnem ekként a rablásoké, de még az orgazdaságoké is, sőt az erőszakos nemi közöszülések és szemérem elleni vétségek száma 1939. évtől 1943. évig a négyszeresére ugrott fel.

A háborút követő időből – a bírói ügyvitel szemügyrevételével – egyelőre még csak annyi regisztrálható, hogy az 1945. évi csonka évben (a bíróság 1945. május havában kezdte meg működését) 1317 ügy került a budapesti fiatalkorúak bírósága elé.

A hozzáférhető – és rá kell mutatnom: nem éppen megbízhatóan pontosnak látszó – statisztikai adatokból lesűrhető és imént felvázolt kép kétségkívül támogathat, de messzebbmenő kriminológiai következtetések alapjához távolról sem elégséges. Így például Budapestnek, mint nagyvárosnak sajátos viszonyait téves lenne a vidéki kriminalitás megnyilatkozásaihoz hasonlítani. A Magyarország egészére vonatkozó statisztikai leírás azonban még ennyi magyarázati lehetőséget sem nyújtana, hiszen hazánk területe s ezzel együtt lakosságának száma az 1914/1918. évi világháború óta öt ízben változott. Különösen kevéssé adnak biztonságos útbaigazítást azok az adatok, amiket 1944. évi március hó 19. napja után tartottak nyilván. Nemcsak mert ekkortájt közel egy évig a legsúlyosabb bűncselekményeknek tömege részesült az eltűrés vagy éppen a legalizálás ritka kedvezményében, és ebből folyóan ezek a deliktumok teljesen kiestek a statisztikából. De azért is, mert a háború utolsó fázisában – a politikai szempontból izgatott és így a fiatalkorúak kriminalitásának problémáiról is a figyelmet elterelő atmoszférában – lezajlott légitámadások és ostrom előbb akadoztató tettek, majd megszüntették a büntető igazságszolgáltatás apparátusának funkcionálását, – a harci események befejezése után pedig még további hónapokig szünetelt a fiatalkorúak bíróságának működése, – és a rendőri közigazgatás kényszerű újjászervezésének munkálatai következtében még ennél is huzamosabb ideig tartott a közbiztonsági szervek bűnüldözésének normalizálódása.

Aligha lehet kétséges, hogy mennyire tanulságos lenne a háború hatásának a fiatalkorúakra vonatkozó alapos, részletező és minden oldalról szemlélő kriminálstatisztikája. Ma már sok fontos adat technikai okokból sem reprodukálható (mert például a budapesti fiatalkorúak bíróságának az 1914. – 1918. évi világháború idején az igazságügyminiszterhez terjesztett évi jelentéseit már kiselejtezték), ami még fokozottabban sajnálatossá teszi a problémakör kriminálstatisztikájának hiányát. Ilyen feldolgozás hijján viszont a kriminológiai megfontolások alapjának megvetésénél a rendelkezésre álló statisztikai adatok támogatása mellé segítségül hívhatók az exakt tudományos megbízhatóságot talán kissé nélkülöző (mondhatnám, részben némileg profán ízű), de semmiesetre sem megvetendő értékű, egyéb tájékoztató megfigyelések is. Így a rendőri jelentések, a bírósági esetek felderített részletei, a felügyelő hatóság környezettanulmányai, a hírlapi közlemények, valamint nem utolsó sorban a mindennapi élet tapasztalatai egészítik ki a végzett statisztikai adatszolgáltatást.

Mindezek összevetéséből okkal hihető, hogy a hivatalos adatok aránya jóval elmarad a valóságtól, és kialakulhat az az aggasztóan szomorú kép, amit a háború festett a fiatalok kriminalitásának arculatára. A jelzett adatforrásaink nyomán, a hosszabb idő távlata és a rendszeres tömegmegfigyelés hiányában is, nehezen volna vitatható, hogy az 1939/1945. évi világháború alakjában egy olyan jelentős kriminogén tényező lépett fel, amelynek hatásként az erkölcsi romlás veszélyének kitett, züllött, vagy éppen már bűncselekményt elkövető gyermekek és fiatalok száma, de büntetőjogszemléletű magatartásának minősége is kedvezőtlen irányban ijesztően megváltozott. Az eléggé szűk terjedelmű statisztikai megvilágítás és e mellett az egyéb források által feltárt adatok egyaránt rávetítenek arra, hogy a háború folyamán fokozatosan emelkedő mértékben, mint szaporodott és durvult a fiatalok kriminalitása, és végül is a harci események elülte után sem csökkenve, kvalitásában és kvantitásában olyan arányokat ért el, amilyeneket – feltehetően – nem békeállapotban, de más háborúk alkalmával sem lehetett tapasztalni.

A fiatalok e rendkívüli kriminalitásának a háborúval észlelt összefüggése nemcsak a szorosan vett harci eseményekre és az ilyenekhez szokásosan vagy szükségképpen fűződő más történésekre vezethető vissza, hanem mindarra, ami akár a harci események ideje alatt, akár azok befejeztével, sőt még a háború kitörése előtti időből is a háborúval tágabb értelemben kauzális nexusba hozható. A háborús kriminalitás éppen azért bonyolult kriminológiai és pedig nagyrészt kriminálszociológiai probléma, mert nemcsak a kriminalitás, hanem maga a háború is komplex jelenség, mely legtöbbször nem egyedül a harci cselekményeket tartalmazza. Különböző háborúk alkalmával különböző országokban különböző olyan kulturális, gazdasági és politikai történések csatlakozhatnak a szorosan értelmezett háborús folyamathoz, melyek természetüknél fogva egyébként önállóan is felmerülhetnek és ilyenkor önálló kriminogén jelentőséggel bírnak, – de mert adott esetben megjelenésük a háborúhoz tapadt, hatásukat a háború összhatásától elválasztani téves lenne (például a háborút követő gazdasági válságot, helyesebben az ilyen gazdasági válság szülte bűnözést, mint úgynevezett „szükségkriminalitást” illetően: hasonlóan Exner, Liepmann és Trommer). Mivel pedig az 1939/1945. évi világháború kapcsán és a harci cselekményekkel sokszor mintegy összefonódva csakugyan bőségesen bukkantak fel olyan – máskülönben egymagukban is kriminogén – tényezők, melyek a kriminalitás és elsősorban a fiatalok kriminalitásának fokozására alkalmasok, és amelyek éppen ekkor e háború nélkül bizonyára nem váltak volna virulenssé, ezt a háborút okkal lehet szövődményes kriminogén fellépésűnek tekinteni.

A szorosan értelmezett harci események kriminogenitásának jellemzésére Vámbéry találon jegyzi meg, hogy a háború a maga külső alakjában rokonvonásokat mutat a kriminalitással és látszólag nem is egyéb, mint gigantikus méretű gyilkosság, rablás, gyujtogatás és pusztítás. Ez a külső kép nem maradhat hatás nélkül a fiatalok érzékeny lelkületére és a háború megnyilvánulásait eszmei síkon félreértő vagy meg nem értő, de a harci cselekményekkel rokon természetű ösztönök léphetnek működésbe vagy ilyen hajlandóságok képződhetnek. Így a kiszínezett és hamis háborús romantika felébresztette vagy fokozta a fiatalok kalandvágyát és hatékonyan serkentett ilyen bázisról induló rendellenes cselekedetekre. Hasonlóan: a régebben csak leírásokból ismert, de ezúttal úgyszólván mindenütt közvetlenül is átélt hadszíntér könyörtelen jelenetei, a légbombázások, az égő épületek öz-

szeomlása, az utcai csaták, a hullák és a sebesültek véres látványa egyfelől az idegeket tépázta meg, másfelől a szenttelen durvaságoktól visszatartó motívumok erejét csökkentette a fiatalkorúak szenzibilis szervezetében. Ugyanígy a „háborús etikának” (Rosenbaum) az a tanítása, mely az emberölést ez alkalomra jónak és ajánlatosnak hirdeti, a gyakorlatban megvalósítva látható és ez az észlelés a harci események tartalmát meghaladó időre vert mély gyökeret a fiatalkorúak fogékony lelkében (hasonlóan Mannheim). A háború mutatta lehetőségek a büntetőjogszabályok erkölcsi tartalmát a fiatalkorúak értékelésében meggyengítették. A militarista szellem, amikor a fiatalkorúakat a háború szeretetére nevelte, gyakran vétette el az ideális és spirituális célok elültetését és a háborúnak csak külsőleg, materiálisan nyújtott tartalmára, az emberölés a testi épség megsértése, és más durvaságok kedvelésére vezetett. A háború szeretete, a „psychopatia martialis” Allport és Murphy manifesztuma (Orvosok Lapja, 1945. okt. 1.) szerint is kevésbé veleszületett s inkább az embernek beléje nevelt fogalma, ezért már Colajanni (La sociologia criminale, 1889) és Corre (Crime et suicide, 1891) is talán nem minden ok nélkül mondták a militarista szellemet kriminogén jelentőségűnek.

A harci cselekményekhez szükségképpen vagy szokásosan fűződő más történetek nem kevésbé alkalmas tényezők a fiatalkorúak kriminalitásának fokozására. Ezekből csak példaképpen említve, a pincelakás és általában a lakásviszonyok abnormitása nemcsak szokatlan és egészségtelen volt, de a fiatalkorúakat számtalan esetben a lelki fejlődésükre kedvezőtlen nézeteltérések és erkölcstelenségek tanujává tette. A családfők és nevelők a száguldó háborús és politikai események lüktető hatása alatt ingerültebbekké, türelmetlenebbekké és figyelmetlenebbekké váltak, aminek következményeként a gyermekek és fiatalkorúak hiányos vagy helytelen nevelésben részesültek. Az ostromállapot, a fűtőanyaghiány vagy más okból szünetelő iskolai oktatás irányából elmaradt a fegyelmi korlát és a nevelő útmutatás, és a szülők fokozottabb elfoglaltsága sokszor lehetetlenné tette ezeknek az otthoni pótlását. Az arra illetékes felnőttek részéről gyakorolt szociáletikai tanító funkciót a fiatalkorúak gyakran negligálták, mert a háborúban azt látták, hogy „olyan rettenetes hatalom lépett porondra, amely nagyobb úr az ő apjuknál, a tanítónál, sőt a csendőrnél és a szolgabírónál is” (Ráth Végh). A katonai szolgálat folytán távollevő családfő helyett kereső munkára vagy éppen családfenntartásra ráutalt fiatalkorúak korán kerültek a számukra szokatlanul magas anyagi jövedelmekhez s a köznapi életküzdelmeknek érettebb gondolkodásmódot igénylő s ennek hiányában rosszra csábító forgatagába. És példaképpen említem azt is, hogy a felügyelet hiányai és az itt-ott meglazult rend a fiatalkorúak fejlődő és könnyen megközelíthető lelki világához szabad utat nyitottak a szennyirodalom, a nagyvárosi utcai élet, a léha mulatóhelyek és az egyéb káros környezet hátrányos erkölcsi felfogásából kiáradó szuggesztív hatásoknak, és alkalmat szolgáltatottak a züllés fertőjébe jutni, sőt, bűncselekmények könnyebb végrehajtásához is.

A háború szövődményének tekinthető az ahhoz tapadó – a harci események mellett fellépő – és így a háborús hatások komplexumába tartozó német megszállás és nyilas uralom, valamint az ezeknek talaját előkészítő s még a háború előtti időkre visszanyúló antidemokratikus köznevelés, – melynek a gyermekekkel és a fiatalkorúakkal szemben ugyancsak jelentős kriminogén tényezőkként jelentkeztek. Előbb – nyíltan és burkoltan – a béke, emberszeretet és igazságosság helyett valójában az erőszak, gyűlölködés és jogtalanság apoteozisát hirdették. Ezzel elvetették a magját a könnyű lehetőségnek, hogy később, a háború utolsó fázi-

sában bekövetkezett fordulat alkalmával a fiatalkorúak a tankönyv és munkaszerszám helyébe bűnös géppisztolyt és kézigránátot ragadjanak. A humanizmus alapján álló gondolatvilág erkölcsi eszményeit sárba tipró tanításokkal már megfertőzött fiatalkorúak az embertásaik ellenében elkövetett megalázásokban, kegyetlenkedésekben, gyilkosságokban és rablásokban követendő példát, de legalább is szórakoztató szenzációt láttak. A csak fejletlenebb kritikával rendelkező, de érdeklődő nézőkből a fiatalkorúak hamarosan emocionális cselekvőkké váltak. A hanyatlott erkölcsi viszonyok nyomán a kriminalitástól sok esetben visszatartó őszinte vallásos érzés és nemesebb etikai felfogás, egyben az ember jogilag védett érdekeinek és értékeinek tisztelete a fiatalkorúakban rendkívüli mértékben csökkent.

Hasonlóan háborús szövödményként kezelhetők a harci események befejezése után azokhoz nyomban csatlakozó és azoknak, valamint az azok mellett a háborúhoz tapadóan feltűnt más történéseknek eredményeként jelentkező olyan faktorok, melyek szintén tovább egygették a gyermekek és fiatalkorúak züllésének és bűnözésének útjait. A megfelelő táplálkozás hiánya és általában a széles terjedelmű gazdasági válság alkalmas felbujtók voltak a vagyon elleni bűncselekményekre. Ugyanakkor a nyomor mellett csillogó, de többnyire kötelességtudó munka nélkül elérhető és a züllés síkján mozgó könnyű élet fényes kereseti lehetőségei a fiatalkorúakat a büntetőjog tiltó rendelkezéseinek áthágására csábították. A közbiztonság őrzésére és a büntető igazságszolgáltatás működésének megsegítésére hivatott rendőri szervezet csak lassúbb ütemben nyerhetett erőt és ez bátorítólag hatott a fiatalkorúak kriminalitásának lendületére. A mindennapos tapasztalatok szolgáltatják e vonatkozásban azt a példát is, hogy a házassági bontóperek számának növekedése, és még inkább az elhurcolásuk során elpusztított vagy a harci cselekmények közepette elesett szülőknek a családi láncból történt teljes kiesése elhagyottá tette a gyermekek és fiatalkorúak tízezreit, akik ilyen körülmények között kriminogén veszélyt hordozva nélkülözik a családi otthonnak az erkölcsi romlástól és a bűnözés útjától oly' jelentősen visszatartó melegét, támogatását, nevelését és fegyelmét.

A most befejeződött – 1939/1945. évi – háború kriminogén hatásképének komplett megfestéséhez bizonyára rövid még az idő távlatá és csekély a megfigyelések lehetősége. Anynyi azonban már ezidőszerint is kétségtelennek tűnik, hogy a háborúval egy olyan szövödményes kriminogén tényező sorakozott a háború egyéb értékpusztító faktorai mellé, amelynek következtében – a harci események idejében és azok megszűnte után egyaránt – a fiatalkorúak kriminalitása ezeknek valaha is tapasztalt züllését és bűnözését arányszámában és súlyában messze meghaladja. Természetesen nem zárható ki teljesen a felvetés (Hakeem), hogy ezek a fiatalkorúak amúgyis, tehát a háború közbenjövete nélkül is kriminalitásba kerültek volna, de ennek igazsága vitathatatlanul sokkal kevésbé ellenőrizhető, mint az ellenkezője, amit végtére is konkrét tények támogatnak. Abból a megállapításból, hogy a fiatalkorúak kriminalitása időbelileg éppen a háború kapcsán emelkedik, mégiscsak alaposan valószínűnek kell tartani, hogy ezek a fiatalkorúak vagy egyébként nem váltak volna züllötteké és bűnözőkké, vagy ilyen irányú diszpozíciójukat a háború aktualizálta. Mindenesetre a háború forrásából fakadt tehát a fiatalkorúak kriminalitásának szóbanforgó rendkívüli növekedése.

A fiatalkorúak háborús kriminalitásának súlyos aetiológiája folytán a krimináltherápia sem lehet könnyű. A követendő kriminálpolitika helyes útjainak és az alkalmazandó

krimináltherápia megfelelő eszközeinek kiválasztása, úgy vélem, azon fordul, hogy a háború hatásaként a kriminalitásnak pusztán csak egyszerű mennyiségi szaporulatáról és közönséges súlyossági emelkedéséről kellett-e tudomást szereznünk, avagy a normálistól merőben eltérő, politikai motivummal színezett megjelenéséről is.

Ha ugyanis a fiatalkorú züllése vagy bűnözése annak életében csupán a háborús alkalom szülte epizód volt, vagy valamilyen régebbi vagy más eredetű kriminális készség egyik háború okán felbukkanó megnyilvánulása, avagy éppen a háború teremtette közönséges kriminális diszpozíció első bemutatkozása, – úgy az ilyeneknek problémája (legalább is elméletben) egyszerűbb. Feltehető ugyanis, hogy ha bizonyos tényezők, melyeknek a fiatalkorúak megnövekedett kriminalitás-áradata részben tulajdonítható, előbb-utóbb visszatérnek rendes medrükbe, ez a züllés és bűnözés nagymérvű szaporulatára az alkalom elmaradása következtében máris csillapítólag fog hatni. Ha a fiatalkorú nem fog fájni, valószínűleg nem megy majd szemet lopni, – ha nem lesz éhes, bizonyára nem fog élelmiszerért betörni, – és ha megtalálja a helyét valamilyen családi otthon melegében, a megszeretett iskola padjában, vagy a megbecsült munkaszerszám mellett, nyilván kevésbé fog vonzódni a züllött utcai élet lélekromboló levegője felé. Feltehető továbbá, hogy ha a fiatalkorúak kriminalitása elleni küzdelemhez szükséges büntető igazságszolgáltatási eszközeink teljes gépezete ismét működésbe léphet, ez az apparátus a züllés és bűnözés általános jellegű eseteire, még a háború által termelt tömegében és súlyosságában is, hatni képes. Ha ugyanis a fiatalkorúak bírósága a hivatás magaslatán állhat, ha korszerűen vezetett és minden szempontból specializált intézetek állanak rendelkezésre, ha szakképzett pártfogó tisztviselők munkálkodnak és ha a felügyelő hatóság eszközöket kap a prevenció és az utógondozás kiépítéséhez, – ezeknek eredményeként még a kriminalitással tartós szövetségre lépett vagy ahhoz lerázhatatlannak tetsző bilincessel láncolt fiatalkorúak közül is a züllötteknek vagy bűnözőknek tekintélyes száma foglalhatja el majd ismét a helyét a becsületes és dolgos emberek társadalmában.

Ám az a lesújtó pszichikai és morális hatás, amit az emberi méltóság, az ember alapvető szabadságjogai és az emberi szolidaritás ellen elkövetett összeesküvés gyakorolt a háborus évek fiatalkorú nemzedékének fogékony lelkületére, – sem egykönnyen, sem önként vagy egyedül a büntetőjog eszközeivel feltehetően el nem múlik. Igaz, a kriminálaetiológiának ma még szűkreszabott korlátai egyelőre megvalósíthatatlanná teszik azt a büntetőjogi fényűzést, hogy legalább a bűncselekményt első ízben elkövető büntetett kriminális jövőjét már az első bűncselekménye alkalmával csalhatatlan biztonsággal állapítsuk meg. De ha túlságosan messzire is vezetne az az – inkább orvopszichológiai mint kriminológiai – megfontolás, hogy tágabb értelmében tulajdonképpen minden embertől, legalább is azonban minden első ízben bűnözőtől további bűncselekmények elkövetése várható, – annyi mindenesetre már kétségtelennek látszik, hogy bizonyos biológiai vagy szociológiai hatások olyan nyomasztó befolyással érvényesülnek, melynek következtében az ilyen motivumok a hatalmukba kerített egyénekben tartós kriminális tendenciát hozhatnak létre. A társadalomveszélyes ilyen állapot megteremtésének egyik példája éppen az a politikai síkon elindított háborús hatás, amely a fiatalkorúakat az emberi jogok el nem ismerésére és ennek konzekvenciájaként bűncselekmények elkövetésére is vezette.

E motívum, különösen ha oly’ intenzíven érvényesül, okkal feltehetően az annak hatása alatt züllésnek indult vagy éppen már bűnöző fiatalkorúakban továbbfennálló latens kriminalitást teremt. Ha felnő a sokasága a félrevezetett fiatalkorúaknak, akik az emberi jogok érvényesítését elhanyagoló ideálokra esküsznek, és az emberi szolidaritás szükségszerűségét s helyességét nélkülöző eszmények szerint rendezik be jellemüket, – ezek később hajlandók lehetnek olyan társadalom kialakításában is részt venni, amelyben több a rendtelenség, mint a jobbiztonság, és amelyben a büntetőjogszabályok örök erkölcsi alapjairól nézve: a jövő bűnözőinek és a jövő börtönszükségletének kétségbeejtő prognosztikonja tűnik fel.

A társadalom rendjének a fiatalkorúk háborús kriminalitása keretében helyet foglaló e lappangó veszedelmével szemben – noha a veszély, legalábbis első vonalon, a büntetőjogilag rosszal cselekmények köntösében szokott jelentkezni, – védelemként a büntetőjog, vagy közelebről a poenologia, vagy még közelebről a kriminálpedagógia erői egymagukban elégségesek lehetnek. A gonoszságnak, de még inkább a vak tudatlanságnak és butaságnak, mint a szóbanforgó motívumú bűnözés egyik főokának (hasonlóan már Lucas: *De la réforme des prisons*, 1838, és Ducpatiaux: *De la condition physique et morale des jeunes ouvriers*, 1843.) elűzése a fiatalkorúakkal szemben alkalmazható krimináltherápia során kelendő eredménnyel nem járhat, ha a konkrétan megnyilvánuló kriminozítás hiányában az ilyen latens kriminalitásba került fiatalkorúaknak egy része be sem juttatható a kriminálpedagógia átalakító apparátusába és ha a szociáletikai átalakítást végző kriminálpedagógiai apparátusból kijutott fiatalkorúak újból a visszaesésre ösztönző olyan felnőttkorúak társadalmában élnek, akik éppen a kriminalitás ezen okalapjával megfertőzöttek.

Annak megakadályozására, hogy a fiatalkorúak ezen kategóriájának háborús kriminalitása aktualizálódjék, vagy legalább is hogy e veszélyt már lappangó állapotában a minimumra csökkentsük, a felnőttkorúak felvilágosodott társadalmi környezetének kell a büntetőigazságszolgáltatás funkcionálásán kívül érvényesülő, jó irányú pedagógiával a krimináltherápiát segítenie. Köznevelés irányította a fiatalkorúak háborús kriminalitásának ezt a fajtáját, – új köznevelésnek kell tehát támogatnia a büntetőjogot abban a törekvésében, hogy a fiatalkorúak kriminalitása elleni küzdelem, mely elé a háború hatása olyan roppant feladatokat állított, sikerrel csökkentse a jövő bűnözőinek számát.